

מראי מקומות - פסחים מ.א.

א. למאי נפקא מינה

הקשה הצ"ח, הא ודאי איכא נפקא מינה האם גם החרוסת מותרת או לא. וביאר שרב הונא בריה דר"י טעה בכוונת ר"נ בר יצחק, וסבר שהשאלה 'אחרות קאמר מר' היתה האם רק בחרוסת אמר הלכה כחכמים, ומשום שרק בחרוסת צריך לומר כן, אבל בחרדל אף רבי מאיר מודה שיאכל מיד, או שכוונתו לומר שהלכה כחכמים בשניהם. ועל זה הקשו לו, למאי נפקא מינה, הלא ממה נפשך הלכה כחכמים, ואם כן אין נפק"מ לדינא במה ששאל ממנו. ועל זה השיב לו שאדרבה, שאלתו היתה בדעת חכמים ולא בדעת רבי מאיר, האם חכמים אמרו גם לענין חרוסת או לא.

ב. מאי לאו צמותי הוא דלא צמית הא חמועי מחמעא

פירש רש"י, כיון דלא צמית חטיין שהתחילו לינפח, אלמא כשאר משקין הוא, ואם כן אחמועי נמי מחמע את הניתן מתחלה לתוכו. וכתב הפני יהושע שמה שלא פירש רש"י שהוא כמים, הוא משום שאם הוא כמים, היה צריך שיעור חימוץ, ומכך שישרף מיד מוכח שהרי זה כמי פירות מעורבים במים, ולכן ישרף מיד. ובאמת הרש"ש העיר, שאפילו אם הוא כמים, מדוע צריך לשורפו מיד, ולדברי הפני יהושע מיושב.

ג. קל וחומר ומה מים וכו'

הקשו התוס', הא אין מזהירין מן הדין. ותיירצו שאין זה קל וחומר, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא שבישול האמור הפסוק הוא גם בשאר משקין. והצ"ח כתב שיש ליישב עוד על פי שיטת הרמב"ם (מאכ"א פ"ב ה"א, ועי' מ"מ שם), שדבר שכבר ידעינן שהוא אסור בלאו הבא מכלל עשה, שפיר מזהירין מן הדין לתת לו חומרת לאו, ואף כאן כבר ידעינן ששאר משקין אסורין מדין כי אם צלי אש, ולכן שפיר מזהירין מן הדין.

ד. ומה מים שאין מפגיין טעמן אסורין שאר

משקין שמפגיין טעמן לא כל שכן

הקשה המנחת חינוך (ז, י"א, ד"ה והנה בדין), הרי קל וחומר זה תחילתו להחמיר אבל סופו להקל, שהרי אם נאמר שאסור לקיים מצות פסח בבישולו בשאר משקין, הרי נמצא שלמחר אין לו דין נותר, ופטור ממלקות וכתת וחטאת, ונמצא שהוא קולא גדולה, ואיך לומדים זאת בק"ו. ותיירץ על פי מה שכתבו התוס' שגם בלאו הכי היה אסור לבשל בשאר משקים, משום העשה של כי אם צלי אש, וא"כ גם בלא קל וחומר זה לא היה שייך בזה דין נותר, והק"ו רק מלמד שעובר על הלאו של בישול.

ה. שאר משקין מנין תלמוד לומר ובשל מבושל מכל מקום

הקשה הרא"ם (שמות י"ב, ט), אם כן שלא יאמר לא 'במים' ולא 'ובשל', אלא אל תאכלו ממנו נא ומבושל, דמשמע בין במים ובין בשאר משקין. ותיירץ, שכיון שכתוב (הברים טז, ז) ובשלת ואכלת, ואנו אומרים שגם צלי נקרא בישול, א"כ מובן שהיה צריך לכתוב 'במים' כדי ללמד שרק בישול ממש אסור, ולא צלי שגם הוא נכלל בבישול. אלא שהעיר שהרי כתוב 'כי אם צלי אש', ואם כן מוכח שהאיסור לאוכלו מבושל אין הכוונה לצלי. וכן הקשה המהרש"א. והוסיף

המהרש"א, שקושיית הרא"ם היא גם על מ"ד שהוא ק"ו, שמדוע הוצרכה התורה לכתוב מים, וללמוד ק"ו לשאר משקים, שתאמר רק בישול, וסתם בישול היינו במשקין, והוא בין במים ובין שאר משקים. ולכך ביאר המהרש"א, שהסיבה שכתבה התורה 'מים' הוא מפני שכך הוא דרך הבישול לבשל במים, וכדי שלא נאמר שבדוקא אמרה תורה 'מים' הוצרכו ללמוד מק"ו או מ'ובשל' שגם שאר משקין בכלל בישול.

ו. בשלו ואחר כך צלאו או שצלאו ואחר כך בשלו חייב

הקשה האגלי טל (אופה ט"ו, ח), בשלמא אם צלאו ואחר כך בישלו מובן שחייב, לפי שהבישול מבטל הצליה, וחשוב מבושל, אבל אם בישלו ואחר כך צלאו, מדוע אין הולכים גם בזה אחר האחרון ונאמר שהצליה מבטלת הבישול, והוא צלוי ולא מבושל. ותיירץ, שטעם האיסור בבישול ואחר כך צלאו הוא משום שכבר חל עליו איסור של 'בשל מבושל', ושוב לא פקע האיסור ממנו.

ולפי זה כתב, שאם בישלו תחילה בחמי טבריא, יועיל לצלותו אחר כך ויהיה כשר, כיון שבבישול בחמי טבריה לא חל עליו איסור של 'בשל מבושל', ואינו אסור אלא משום שאינו צלי אש, וכיון שאחר כך צלאו הרי הוא צלי אש.

ז. יכול צלאו כל צרכו יהא חייב תלמוד לומר וכו'

הקשה המהרש"א, מדוע היה צד שצלאו כל צרכו יהא חייב, אם משום שכתוב צלי אש, וזה לא צלי אש אלא קלי אש, אם כן מה דחו 'נא ומבושל אמרתי לך' וכו', הלא עדיין יש ללמוד מ'כי אם צלי אש' לאסור קלי אש, וכפי שאמרו בסמוך לענין אכלו חי, וסיים שיש ליישב.

ח. פסח שבשלו בחמי טבריא חייב

הקשה הבנייה (לעיל ח), כיצד שייך לבשל את הפסח בחמי טבריא, הלא הוא נפסל ביוצא, ואין לומר שהיו בירושלים חמין הדומין לחמי טבריא, שהרי מבואר לעיל (שם) שבדוקא לא היו חמי טבריה והדומה לזה בירושלים. ותיירץ, שיתכן שמדובר באופן שהביא שד מים של חמי טבריא לירושלים ברגע ואז בישלו בהם בירושלים. עוד כתב שבאמת לא יתכן דין זה במציאות, ודין הגמרא הוא רק להגדיל תורה ולהאדירה.

ובאגלי טל (אופה כ"ו, ה) כתב, שמדובר בהטמין כלי ששאב בו מחמי טבריא בדבר המוסיף הבל והעלה רתיחות, ובעוד שמעלה רתיחות אפשר שדינו כעומד אצל האש ומבושל, ועיין שם במה שכתב לפקפק בתירוץ זה.

ט. פסח נמי לאו תולדות אש הוא

הקשה האגלי טל (אופה מ"ד, א), שאם הטעם שמבשל בשבת בחמי טבריה פטור משום שאין זה דרך בישול, וכמו שפירש רש"י, מנין שגם לגבי פסח צריך שיהיה בדרך בישול, הלא אף אם אינו דרך בישול סוף סוף מבושל הוא ויש לאסרו. וביאר, שהשינוי שיש בבישול בחמה אינו רק שינוי בפעולת מעשה הבישול, אלא יש שינוי גם בתבשיל, שהמתבשל בעצים או באש יש שבח עצים ואש בתבשיל, והמתבשל בחמה אין בו שבח זה ויש בו שבח החמה, ולכן בישול בחמה אינו חשוב בישול מן התורה כלל, בין לענין שבת ובין לענין פסח.